

De 'sterkte' van de sterke staat is funktie van de klassenstrijd.

De recent opklinkende, alarmerende geluiden over verrechtsing van de staat en het politiek leven wekken vaag ten onrechte de indruk, als zou het om een totaal nieuw fenomeen gaan, of althans, als zou er een beslissend breekpunt zijn gekomen in de politieke evolutie van na de tweede wereldoorlog. Een dergelijke visie zou zich wel eens als een self fulfilling prophecy kunnen realiseren...

Eén en ander hangt immers af van de betekening die men aan nieuwsberichten - en dat zijn uiteindelijk toch de voornaamste bronnen waarop we onze analyse van het politieke steunen - geeft. Wie zich bezighoudt met het verzamelen van persknipsels over gebeurtenissen, die wijzen op een toenemende verrechtsing, zal inderdaad snel een angstwekkende lijst gebeurtenissen kunnen voorleggen die er op zouden kunnen wijzen dat België - en meer in het bijzonder Vlaanderen - steevast naar de sterke staat toestevent. Alleen was een dergelijke konklusie reeds a priori in de verzamelmethode begrepen... Het zou best mogelijk zijn dat iemand die zich heeft toegelegd op het verzamelen van persknipsels over demokratiseringsverschijnselen aan de basis van de maatschappij of in het staatsapparaat een evenzovlange waslijst gebeurtenissen zou kunnen voorleggen. Wat we daarmee willen zeggen is, dat het gevaarlijk kan zijn voor de linkerzijde, want ontmoedigend, een éénduidig soort "oogkleppengeschiedschrijving" te bedrijven, die geen oog heeft voor de dialectiek waarin al deze verschijnselen zich tegelijkertijd veruiterlijken. Verrechtsing is slechts één zijde van een maatschappelijk proces dat reeds lang, zij het niet altijd even duidelijk, het politiek gebeuren in de na-oorlogse geammendeerde burgerlijke staat heeft ingebed. Het is even grote nonsens in de 80-er jaren de onvermijdelijke fascisering te voorspellen als men in de 60-er jaren bij iedere bedrijfsstaking de revolutie aan de horizon zag verschijnen. Daarmee wil dus niet gezegd zijn dat de recente autoritaire verschijnselen niet onze volle aandacht en waakzaamheid vereisen, maar wél dat men in een politieke analyse ervan het geheel van krachtsverhoudingen moet begrijpen, waarin de versterking van de ene pool niet noodzakelijk - tot helemaal niet - de verzwakking van de andere pool impliceert.

We kunnen hier uiteraard het fenomeen "verrechtsing" niet exhaustief behande-

len. We onderzoeken slechts enkele aspecten van de politieke voedingsbodern waarin sterke partijen of sterke figuren, sterke staatsapparaten en -ideologieën in feite altijd al begrepen waren.

1. Onze staat is nog steeds een burgerlijke staat.

In iedere staat steunt de machtsuitoefening op twee peilers : geweld en hege-
monie. De burgerlijke staat onderscheidt zich hiervan slechts door de specifieke
verhouding waarin die machtsuitoefening tegenover het produktieproces staat.
Er dient opgemerkt dat het geweld-hegemonie-schema niet mag worden opgevat
als gebalanceerd alternatief, waarbij méér van het één minder van het ander zou
impliceren. T.a.v. de staat blijft de geweldsfunktie de uiteindelijk dominerende
faktor, die de kapitalistische produktie en de daarmee verbonden maatschappij-
vorm reproduceert. Door het (pogen te) bevorderen van eenheid en kohesie in de
kapitalistische produktiewijze bestendigt de staat het structureel geweld, dat de
kern uitmaakt van die produktiewijze, nl. de verhouding tussen kapitaal en ar-
beid. Die verhouding, die klassenstrijd impliceert en in politiek-ekonomische
strijd resulteert, wordt in een burgerlijke staat structureel gemaskeerd door de
relatieve autonomie van de staat, waarin de burgers als elementen uit de cirku-
latiesfeer formeel gelijk verondersteld worden. De juridisch gesanktioneerde,
door de staat opgelegde gelijkheid vormt tegelijk de mogelikhedenvoorwaarde
voor de scheiding tussen het politieke en het ekonomische in die sociale formatie,
omdat zij een verhouding van klassenstrijd betekent als een onafhankelijke reeks
van individuele arbeidskontrakten. Of, anders gezegd ; de relatieve autonomie
van het politieke, van de geweldsfunktie zorgt ervoor dat de produktieverhou-
dingen buiten de direkte staatsbemoeyenis vallen, terwijl omgekeerd de kapi-
talistische produktiewijze aan de geweldsfunktie van de staat een buiten-ekono-
misch werkingsveld oplegt.

In de oorspronkelijk burgerlijke staten betekende die relatieve autonomie tegelijk
een autonomie tegenover de arbeidersklasse, die noch als groep individuen, noch
als klasse in het staatsapparaat begrepen was. De democratie, de rechtsstaat, de
grondwettelijkheid en de scheiding der machten zijn dan ook mechanismen die
hun verklaring kwasi-uitsluitend vinden in de interne structurering van de bur-
gerij als klasse. Iedere burger, iedere kapitalist staat in een konkurrentiepositie
tegenover iedere andere burger. Anders zou hij geen kapitalist zijn. De indivi-
duele strijd van allen tegen allen vormt de grondslag van de parlementaire demok-
ratie, als mechanisme om het staatsapparaat te controleren : het die funkties
toe te kennen die voordelig uitvielen voor de ganse burgerij, m.a.w. voor het
kapitalisme als produktiewijze. En vooral, ervoor zorgen dat geen enkele burger,
of geen fraktie van de burgerij de geweldsfunktie van de staat in zijn persoonlijk
voordeel - dus tegen dat van anderen zou aanwenden in de ekonomische sfeer.
Hiermee is al duidelijk dat de verhouding staat/ekonomie een uiterst labiele
verhouding is, die in de ontwikkeling van het kapitalisme een kernpunt in de
klassenstrijd vormt. Eén van de markantste na-oorlogse ontwikkelingen bestaat
nu juist in het feit dat de monopolistische fraktie van de burgerij erin is geslaagd

een dominante plaats binnen het staatsapparaat te veroveren. Daar komen we straks nog op terug.

De ontwikkeling van de politieke klassenstrijd heeft ook vertegenwoordigers van de arbeidersklasse, van de arbeiderspartijen in de parlementen gebracht. Potentieel hield en houdt zulks de mogelijkheid in structuur en functie van de burgerlijke staat om te buigen. En op tal van gebieden is verandering inderdaad merkbaar: meer interventie van het staatsapparaat, administrering door de staat van sociale verworvenheden, vormen van planning en overheidsinitiatief, positieve functies i.p.v. onthouding vanwege tal van staatsapparaten.

Het zou echter verkeerd zijn deze wijzigingen/uitbreidingen slechts op rekening van de arbeidersstrijd te schuiven; evenzeer zijn zij een gevolg van de ontwikkeling in de belangen van het monopoliekapitaal in en tegenover het staatsapparaat.

Hoe dan ook is de staat, meer dan vroeger, een resultante van maatschappelijke krachtsverhoudingen; hij is a.h.w. de politieke verdichting van de klassenstrijd geworden. De voorwaarden en limieten waarbinnen de arbeidersbeweging haar belangen/posities kan verdedigen of uitbouwen, blijven echter deze gesteld aan het voortbestaan van de kapitalistische produktiewijze. Wanneer die in het gedrang komt, duikt vanwege de burgerij steeds opnieuw de tendens op de diktatuur van de onderneming niet langer te bemiddelen door de burgerlijke democratie, maar deze door te trekken naar de ganse gemeenschap, naar het politieke toe. Verwijzingen naar het fascisme in Italië, het nazisme in Duitsland en het Chili van Pinochet liggen hier voor de hand. De relatieve autonomie van de geweldsfunctie blijft m.a.w. maar bestendig in de mate waarin de arbeidersklasse haar belangen/posities bereid is te definiëren binnen de grenzen van het kapitalisme-zélf.

Naast, maar op voorwaarde van het bestaan van de geweldsfunctie, wordt de maatschappelijke kohesie vooral bevorderd door hegemonie, een geheel van theoretische en praktische 'praktijken' die de macht van de burgerij bestendigen door ze als onzichtbaar, aanvaardbaar of evident te doen overkomen voor grote delen van de bevolking. Geen enkele klasse kan immers duurzaam haar heerschappij over een andere klasse vestigen zonder dat die heerschappij op één of andere manier, bewust of niet, gelegitimeerd is. Hegemonie impiceert m.a.w. al die vormen waaronder kohesie wordt bevorderd, buiten het strikte openlijke geweld om. Een eerste, meest gekende methode is uiteraard die van de renumeration, het verkrijgen van "voordelen" bij het aanvaarden van de gevestigde orde. Aldus worden lonen, sociale uitkeringen, materiële infrastructuur e.d.m. voorgesteld als "beloningen", die intrinsiek verbonden zijn met het heersend sociaal-economisch bestel. Zulks slaagt uiteraard enkel in een welvaartsmaatschappij, en in de mate waarin de accumulatie van het kapitaal niet in het gedrang komt. Waarin m.a.w. de arbeidersklasse haar rol van louter representant van de faktor arbeid aanvaardt, en tegenover het kapitaal de loonhoogte laat afhangen van produktiviteitsstijgingen. In de periode van beginnende industrialisatie was een dergelijk "sociaal verdrag" niet mogelijk, en telkens wanneer het kapitalisme door een ernstige crisis wordt getroffen, wordt de verdere toepassing ervan precair.

Een tweede methode om de hegemonie te vestigen en te bestendigen, bestaat uit

het monopoliseren van het geheel aan betekenis-activiteiten, van de ideologie, waardoor de burgerlijke beschouwingswijze, haar beliefs en waarden in alle poriën van de maatschappij doordringen. Zij is vaak moeilijk achterhaalbaar, juist omdat wij die betekeniswijze door opvoeding en onderwijs als 'evident', als 'natuurlijk' en 'vanzelfsprekend' opvatten. Omdat zij niet slechts ideëel is, maar tegelijk gematerialiseerd is in een geheel van 'praktijken', handelingswijzen en structuren vormt zij het uiterst duurzaam en machtig cement van de burgerlijke maatschappij. Dit is in dergelijke mate waar dat ook de arbeidersklasse, als potentiële drager van een fundamenteel andere ideologie, doorgaans haar verzet tegen de heerschappij van de burgerij betekent in termen, ontleend aan de burgerlijke ideologie, en veruiterlijkt in apparaten (partijen, vakbonden) die hun werkingsveld en -methode vanuit de burgerlijke ideologie verwerven en legitimeren (het verschijnsel van de sociaal-democratie).

Nog enkele bedenkingen.

1. We wijzen er nogmaals op dat het verband tussen geweld en hegemonie geen doordruk is van de kommuniserende vaten. Een stijgende hegemonistische greep heeft niet automatisch voor gevolg dat het geweld in dezelfde mate afneemt. Hegemonie impliceert juist vaak het "zich neerleggen" bij het monopolie over de geweldsfunctie door het staatsapparaat, in de mate waarin het zich kan opwerpen als 'verdediger' van een orde waarin ieder belang heeft. (Het leger is er dan 'slechts' tegen de Russen, en rijkswacht en politie 'slechts' tegen misdadigers, terroristen of vreemdelingen).

2. De materialisering van geweld- en hegemoniefuncties geeft gestalte aan een geheel van staatsapparaten. De geweldapparaten -leger, rijkswacht, politie - die de iure niets anders zijn dan de gewapende arm van de regering, hebben zoals ieder apparaat de neiging te verzelfstandigen en hun functies uit te breiden. Dat wil zeggen dat ze hun eigen noden en doelstellingen zullen formuleren en pogen door te drukken. Vooral door de eigen aard en functie van het repressie-apparaat (enerzijds gekenmerkt door een gesloten hiërarchische structuur, met een strikte korpsgeest en elitaristische doktrine, anderzijds verdediger van het meest algemene "algemeen belang") is het gevaar daar reëel. Zeker op een moment - zoals nu - waar op het politieke vlak een machtsvacuum wordt gekreëerd, waardoor ook daar de roep om de sterke man toeneemt. Spanningen en conflicten tussen civiele machthebbers en gewapende macht, of, meer algemeen, tussen representatieve machthebbers en professionele bureaucraten zijn latent altijd aanwezig en komen in crisissituaties regelmatig aan de oppervlakte.

De apparaten die instaan voor de bestendiging van de hegemonie, de ideologische en sociaal-ekonomische staatsapparaten, zijn de apparaten bij uitstek waarin de klassenstrijd zich veruiterlijkt. Dit is ambigu, omdat die staatsapparaten zowel kwa genese als kwa structuur altijd gevormd werden tegenover specifieke, historisch bepaalde, uiterlijke tekens van de klassenstrijd, maar die in feite nergens aanvaardden. We verduidelijken. In de klassieke burgerlijke staat was de klassenstrijd formeel totaal afwezig. Tussen staatsapparaat en bevolking stond slechts een parlement, een verzameling verkozenen, maar principieel onafhanke-

lijke burgers. Het huidige staatsapparaat is daarvan op het eerste gezicht het tegendeel : opvallend is de verschuiving van de beslissingsbevoegdheid naar een geheel van deel-apparaten, die over deel-problemen (voor het merendeel verbonden met de klassenstrijd) deel-beslissingen nemen ; we denken aan de Nationale Arbeidsraad, de Centrale Raad Bedrijfsleven, de Kommissie artsen-ziekenfondsen, de Nationale Vrouwenraad enz. enz. In die apparaten lijkt de klassenstrijd aanwezig ; zij zijn doorgaans 'paritair' samengesteld. Op het eerste gezicht, want juist door die opdeling in deel-konflikten wordt een politieke synthese structureel belet. In elk van die staatsapparaten wordt m.a.w. steeds een stukje klassenstrijd politiek uitgevochten, voldoende om de consensus te bevorderen en de arbeidersklasse resultaten te laten boeken, maar net onvoldoende om de klassenstrijd haar volledige politieke betekenis te verlenen. Het is tegen die achtergrond van korporatief georganiseerde belangen-organisaties dat de eis voor politisering van de strijd (m.a.w. verbinding met de politieke klassenstrijd) al zijn betekenis krijgt.

Naast de rechtstreeks aan het staatsapparaat verbonden apparaten (de 'publieke sektor') zijn ook deze uit de zgn. "private sektor" essentiële bestanddelen van de staat. Zij zijn dé kanalen waar langs de burgerlijke hegemonie georganiseerd wordt. Opvallend is dat zij hun rol en functie telkens vanuit het staatsapparaat gedefinieerd krijgen. Dat is het geval voor bv. het gezin, de politieke partijen, de vakbonden, kulturele centra e.d.m. Een belangrijke test voor het staatsapparaat is steeds opnieuw een structureel antwoord te vinden op buiten zijn direkte invloedssfeer ontstane initiatieven (wijk-komitée's, wetswinkels, ekologische groepen enz.). Zij vormen, in de mate waarin zij invloed verwerven in de maatschappij, een reële bedreiging voor de legitieme machtsuitoefening van het staatsapparaat en zullen dan ook, vroeg of laat, in haar structuren worden opgenomen. Dit is niet-noodzakelijk negatief. Alles hangt af van de manier waarop en of de binding met de strijd aan de basis behouden blijft. Indien dit het geval is kunnen zij daadwerkelijk, ook als staatsapparaat, bijdragen tot de democratisering.

3. Een laatste bedenking slaat op de aard die de consensus, als aspect van de hegemonie, kan aannemen. Al te vaak wordt consensus begrepen als actieve consensus, een daadwerkelijke deelachtigheid aan en in de burgerlijke samenleving. Volhouden dat consensus essentieel is voor de vestiging van hegemonie lijkt in dergelijke kontekst veel op de ideeële visie op een burgerlijke democratie, waarbij deze dan terzelfdertijd doel en middel is. Hierbij staat centraal dat niet enkel het resultaat van de beslissingen, maar ook de participatie-zélf van alle betrokkenen wordt beoogd.

De realiteit wijst evenwel aan dat de westerse parlementaire democratieën nooit gefunctioneerd hebben op basis van actieve consensus, noch daarnaar streven. Integendeel ; het ontbreken ervan wordt als voorwaarde voor het rationeel functioneren gepropageerd ; steunpilaar van het systeem is de 'silent majority'. De parlementaire democratie wordt begrepen als een markt waarin beroepspolitici, die de beslissingen nemen bij de gratie van een "passieve consensus", de motor vormen. Het gedrag én het beleid van deze politici wordt slechts indirekt, en pas in gevallen van reële vertrouwenscrisis, gesanktionerd bij verkiezingen. Ideo-

logisch wordt deze politieke passiviteit niet als probleem gezien, maar eerder opgevat als een natuurlijke ingesteldheid van de massa. Indien het inderdaad zo zou zijn dat de overgrote meerderheid wars is van elk politiek inzicht en gespeend is van iedere politieke motivatie, dan is het logisch uitvloeisel hiervan dat het beheer van 'de gemeenschap' toekomt aan diegenen die er hun beroep van maken. Democratie wordt dan verenigd tot een periodieke keuze van gespecialiseerde beleids mensen.

Wanneer dan al geklaagd wordt over de "passiviteit" van de bevolking heeft men doorgaans niet dié passiviteit-zélf, dan wel de aktiviteit op andere terreinen op het oog, die effectief 'bedreigend' is voor het legitieme machtsapparaat. "De bevolking interesseert zich niet voor politiek" slaat dan veeleer op het feit dat de bevolking zich niet voor hùn politiek, of hùn visie op (partij) politiek interesseert, dan op een reële emancipatoire bekommernis

M.a.w. het officiële, burgerlijke discours over de 'krisis van de democratie', zoals dit o.a. tot uiting kwam in recente rapporten van de Trilaterale Kommissie, verwijst naar een totaal andere problematiek, dan die welke wij ons hier tot onderwerp kozen, al maakt ze er uiteraard een deel van uit. O.i. is de manier waarop het 'politieke' betekend wordt, de wijze waarop en de strukturen waarin zij 'bedreven' wordt net één der oorzaken van wat met 'apathie' wordt aangeduid, terwijl tegelijk dit geheel aan politieke bedrijvigheid een gevolg is van de klassenstrijd, een klassestandpunt inhoudt tegenover de bevolking. Politieke apathie is geen gevolg van desinteresse, maar een veruiterlijking van de maatschappelijke vervreemding waarin de burgerlijke staat én zijn ideologie de arbeidersklasse gedrongen heeft. We gaan daar nu wat dieper op in. \

2. *Het depolitiseren van de macht.*

Het is zonder enige twijfel zo dat zowel de maatschappij als de technische midelen waarop ze een beroep kan doen, een toenemende graad van kompleksiteit vertonen. Niemand zal betwisten dat degelijke technische dossiers en gespecialiseerde kennis de besluitvorming moeten ondersteunen. De vraag is alleen maar welke konklusies men hieruit wil trekken. Geenszins dat de problemen te herleiden zijn tot wetenschappelijke vraagstukken waarop slechts wetenschappelijke, en 'bijgevolg' neutrale antwoorden te geven zijn. Dan geeft men 'de' wetenschap een verantwoordelijkheid die ze niet mag, en overigens niet kan dragen. Het depolitiseren van problemen en het zich terugtrekken achter een zogenaamd 'wetenschappelijk' discours zijn nochtans uiterst vaak gehanteerde technieken. De bouw van kerncentrales wordt gedikteerd door 'de' behoeften van 'onze' ekonomie, "in de gegeven omstandigheden heeft de minister geen andere keuze". Of "de minister wordt gedwongen te rationaliseren gezien deze of gene studies hebben aangetoonde dat zulks de enige oplossing is". M.a.w., er dringen zich oplossingen op, waar de regering noch oorzaak van is, noch politieke verantwoordelijkheid voor draagt. De schuldvraag mag dus niet gesteld worden. Aldus wordt niet alleen gesugereerd dat heel wat beslissingen a-politiek zijn en dus ook aan politieke kritiek ontsnappen, tegelijk wordt het beleid voorgesteld als een sekuur

rationele aangelegenheid, die slechts door mensen met een globale informatie in handen kan genomen worden. Dat er in de kapitalistische staat van makroplanning geen sprake is en kan zijn, dat het beleid van opeenvolgende regeringen vaak niet verder gaat dan een "uitproberen", een trial-and-error proces, dat achter iedere beslissing aanwijsbare belangen de doorslag geven, raakt op de achtergrond. De feitelijke irrationaliteit van ons gehele maatschappelijk bestel wordt weggemoffeld. Het is dan ook een belangrijke taak van de linkerzijde niet de wetenschap, maar het pseudo-wetenschappelijk discours, het misbruik dat gemaakt wordt van de reputatie die de notie 'wetenschap' heeft, te ontmaskeren en politiek te vertalen.

3. Pacifikatiepolitiek en verzuiling.

De organisatiewijze van de politieke praktijk in ons land heeft, door een geheel van historische omstandigheden, een typisch resultaat bewerkstelligt: de toedekking van conflicten en de realisatie van zgn. compromissen, waarover ieder buitenstaander zich met reden de wenkbrauwen frons. De Belgische handigheid en inventiviteit slaagt er keer op keer in tegenstellingen van hun scherpe kanten (lees: van hun inhoud) te ontdoen en in te graven in formele tegemoetkomingen die niets oplossen, maar voldoende blijken om een doorgedreven politisering vanuit de basis te vermijden. Het resultaat is een geheel van commissies, adviesorganen, reglementen, subsidiëringssystemen, akkoorden en structuren geworden, waar zelfs een grondwetsspecialist geen klaarheid meer in ziet.

Die specificatie, die niets oplost, maar alles voldoende stabiliseert, is een gevolg van de organisatievorm waarin de 3 grote politieke assen gegoten zitten. De tegenstellingen arbeid/kapitaal, Vlaams/Waals en gelovig/vrijzinnig zijn niet van die aard dat zij als overgedetermineerd kulminatiepunt in de politieke strijd optreden. De geïnstitutionaliseerde organen waarin deze tegenstellingen vervat zitten, beletten dergelijke synthese. Betreft het de verdediging van het officieel onderwijs, dan bevinden - vooralsnog - liberalen en socialisten zich aan dezelfde kant. T.a.v. sociaal-ekonomische problemen zijn zij daarentegen elkaars opponent. De tegenstelling vrijzinnig/katholiek vormt één van de belangrijkste struikelblokken voor een gemeenschappelijk vakbondsfrent, terwijl de Vlaams/Waalse tegenstelling de klassenstrijd al evenmin weet te versterken. Het gaat hier o.i. veel minder om de ideologische implicaties van het kiezen van deze of gene kant per tegenstelling, dan wel om het institutionele opbod waarmee de respectieve zuilen tegenover elkaar hun bestaan legitimeren.

In België blijkt voor de linkerzijde voorlopig de enig haalbare strategie te bestaan in het aangaan van grote fronten t.a.v. specifieke problemen, in de hoop dat op die manier de structurele verdeeldheid van de progressieve zijde kan worden overwonnen.

4. Het top-overleg

Het overleg tussen de top van de vertegenwoordigende organen, die de pro-

blemen 'en petit comité' regelen en institutionaliseren, is zowel gevolg als voorwaarde voor het functioneren van de pacifikatiepolitiek. Het is algemeen bekend dat de politieke besluitvorming in ruime mate bepaald wordt door persoonlijke kontakten tussen personaliteiten, verbale akkoorden, geheime afspraken e.d.m. Bij onderhandelingen tussen leden van het machtsblok is het bijna noodzakelijk dat ze niet op de vingers worden gekeken door een lastig publiek, maar dat ze in een konklaafachtige beslotenheid 'op hoog niveau' 'redelijke' oplossingen kunnen uitdokteren. Zonder deze personele bevindingen te onderschatten, mogen ze aan de andere kant niet worden overschat, als zou "de grote samenzwering" aan de top de enige oorzaak zijn voor een bepaalde politiek-maatschappelijke konstelatie. Het is de structurele inbedding van het politieke in een kapitalistische maatschappij, die de mogelijkheidsvoorwaarde vormt voor dergelijke personele politiek, en niet omgekeerd.

Niet alleen wordt de bevolking (dat letterlijk "het publiek", m.a.w. toeschouwer is) op die manier verre gehouden van het politieke gebeuren, maar zelfs een groot deel van de parlementsleden valt aldus uit de boot, ontbeert iedere reële medezeggenschap. In het parlement worden ze bijtijds opnieuw aan boord gehesen en via de partijdiscipline tot bekrachtiger van besluiten gepromoveerd, die groten-deels boven en buiten hen om werden getroffen. Het kan geen verwondering wekken dat het parlement in deze situatie dreigt te verglijden tot een soort akklamatiekamer. Parlementariërs zijn dan het verlengstuk van rode of groene knopjes, eerder dan van de bevolking. Manu RUYSS had het in D.S. (12 jan. 1980) erover dat "*De hoofdkwartieren van de politieke partijen dezer dagen als ziedende kookpotten (waren), maar (dat) het paleis van de natie het troosteloos beeld bood van een grijs geklasseerd monument*".

Het - door geen enkel vertegenwoordigend orgaan ingerichte - toeverleg speelt ondertussen wel een erg belangrijke rol in de creatie van een ideologisch beeld van het politieke, als bedrijvigheid waaraan slechts de allermachtigsten, de 'eminentes grises,' of althans de "doorwinterde politici" deelachtig zijn en kunnen zijn.

5. Het resultaat : de afwezige staatsburger

In een dergelijke politiek ideologische kontekst kan het amper nog verwondering wekken dat de grote massa van de bevolking, vergehouden van de politieke scène en niet bij machte door de talrijke rookgordijnen te kijken, overwegend a-politiek, of althans a-parlementspolitiek is ingesteld. Binnen een politiek bestel waar de passiviteit van de meerderheid der betrokkenen voorafgaande voorwaarde is opdat de spelregels doorgang vinden, is dit een logische konsekwentie en mag het al verbazing wekken dat de bevolking uiteindelijk toch nog voor één en ander in beweging komt.

Verpletterd door de "techniciteit" waarmee de problemen hem worden aangediend - ook via pers, radio en T.V. -, verward door de zigzagkoers van wat men beleid noemt, gedwongen het politieke op te vatten als een cenakel der groten en ontdaan van een inzet die daadwerkelijke invloed voor mogelijk houdt, wendt de

Belg zich tot de eenvoudige dingen des levens. Al naargelang leeftijd en aanleg wordt hij of zij supporter van Anderlecht, punker of makrobiotische spruitjeskweker.

Het politiek bedrijf wordt afstandelijk en met wantrouwen bejegend. De Belg is niet zo naïef dat hij niet weet welke koehandel er achter de deftige gevels van de Wetstraat en Lambertmont wordt bedreven. Politici zijn onbetrouwbare sujetten, die het goed kunnen uitleggen maar van wie het verschil tussen woord en daad spreekwoordelijk is geworden. Wie zich "in de politiek begeeft" zoekt daar carrière en geldgeur. Uiteindelijk vormt de aristocratie van homopolitici vaker een rem dan een basis voor het uitbouwen van de democratie. Toch werkt en legitimeert het ganse politiek bedrijf zich met vier-jaarlijkse verkiezingen, als er tenminste niet vroeger krisissen tussen de oligarchieën uitbreken. Politici moeten dus over partijen en partijen over een achterban beschikken. Die band tendert echter naar het louter renumeratieve, het cliëntelisme.

Vooreerst past hierin het politiek dienstbetoon. Voor talrijke problemen, die juridisch door dit of een ander staatsapparaat horen te worden geregeld, schuift de Belg aan op de zitdagen van mandatarissen. Het is het praktische gevolg van het dominante beeld van het politieke. Politici blijken, de principes van de rechtsstaat en van de scheiding der machten ten spijt, zijn weg naar het recht heel wat meer te kunnen verkorten, dan talrijke 'demokratisch werkende' instituties vermogen te doen. Zij bevestigen daarbij dat het een juiste praktijk is zich tot de personen - aan-de-macht of de partijen-in-de-regering te wenden, en justifiëren het feit dat wie macht heeft daar ook ge- en misbruik van maken moet. Zij bestendigen een bestaande machtsverdeling, die voordelig voor het cliënteel en dus als probleemloos wordt opgevat. Een tweede belangrijke achterban scheppen partijen door de zgn. 'politisering' van het openbaar ambt. Door een evenredigheidsregel in de benoemingen in de staatsapparaten komen alle machtige partij-zuilen aan hun trekken, zodat het systeem voor de ganse elite aanvaardbaar is. Ook hier wordt een band tussen partij en lid gekreëerd die zelden politiek is, maar eerder lijkt op een verhouding van konsument tegenover producent van voordelen. Hoeft het nog verbazing te wekken dat partijen vaak zelfs niet meer de elementaire moeite doen hun programma's als politiek wapen te hanteren, maar integendeel op commerciële verkoopbureaus beroep doen om hun "persoonlijkheden" aan de man te brengen? Dat de parlementaire democratie vooralsnog tot een veemarkt van naar macht hunkerende gezichten is verworden? Men kan zich bovendien de vraag stellen of de bevolking echt wel zo apolitiek, zo afwezig, zo goedschiks 'publiek' is in het politiek theater? Of is ook dit een discours dat uiteindelijk tot doel of voor gevolg heeft de maatschappelijke krachtsverhoudingen te bestendigen, het vertrouwen in verdere democratisering te ondermijnen, sociale aktie van het parlement af te richten? Een discours dat ook de progressieve zijde kan aanwenden om te verantwoorden dat ze "in dergelijke toestand" nu eenmaal "verplicht" is hetzelfde te doen, want dat zij ook niets vermag tegen de "objektieve, ja, andermaal wetenschappelijke wetten van de marketing, de sociale psychologie, de public relations en de reclame". Waarin dergelijk beeld van het politieke klakkeloos wordt overgenomen (sterke persoonlijkheden zijn

nodig om het apatisch publiek te bewerken) en zich aldus theoretisch en praktisch reproduceert.

Zou het creëren van een uitgesproken negatief beeld over macht en machtsuitoefening niet de voorwaarde kunnen zijn om de macht bij een kleine groep te houden? Zou het "toenemend a-politisme van de bevolking" wel écht een probleem vormen voor de politici of integedeel hét ideologisch argument zijn waarmee ze de machtsconcentratie in eigen handen verantwoordt? Wanneer macht noodzakelijkerwijs perverteert, dan is het vriendelijk dat sommigen "de verantwoordelijkheid nog willen nemen", bereid zijn de perversiteit van het systeem op eigen schouders te torsen. Dan is "sympatie voor hun moeilijke taak" eerder dan kritiek de juiste attitude.

We geloven niet in de noodzakelijke apathie van de massa. We stellen geen vertrouwen in de empirische verstotelingen, die samen met een ideologisch discours én een praktijk de heersende machtsverhoudingen bestendigen. Politiek is geen zaak van berusting tegenover fatale statistieken maar van verandering, niet-aanvaarding van het bestaande. We pleiten hier niet voor een utopisch voluntarisme, maar voor een andere kijk op dezelfde werkelijkheid. Een kijk die vanuit een overtuigd klassestandpunt, de ont-ideologisering van de burgerlijke ideologie, als ideologie aan de kaak stelt.

6. *De sluipende verrechtsing.*

Enkele eeuwen geleden gaf MACHIVELLI aan de prins deze gouden stelregel mee: de overgrote meerderheid van diegenen die vrijheid vragen, willen in feite zekerheid. De heerser die eigendom en de vrouwen van zijn onderdanen respecteert, zal door hen gedaagd worden. Deze zekerheid, waarbij de afwezige staatsburger gods water over de politieke akker laat lopen, wordt echter van zeer diverse zijden bedreigd. De sociaal-ekonomische crisis is gekulmineerd in een crisis van de staat. Zulks was te verwachten gezien in de laat-kapitalistische sociale formaties de staat hét strijdtoneel van de klassenstrijd is geworden. De Belgische crisis heeft echter haar specifieke kenmerken, waaruit dan evenzeve specifieke konsekventies voortvloeien. De afhankelijkheid, zowel als de personele verbinding van het staatsapparaat tegenover de grootindustrie drijven de staat letterlijk in de hegemonistische greep van het monopoliekapitaal. Ook al is er in het overheidsbeleid van serieuze lange-termijn planning geen sprake, dan wint de overtuiging toch veld dat de kapitalistische produktiewijze uiteindelijk maar te redden valt door een beleid dat integraal met de belangen van het monopoliekapitaal overeenstemt. De staatsapparaten hebben als functie de, ook op verzet van burgerlijke fracties stuitende operatie "herstructurering" politiek te sanktioneren.

Daarbij stuiten zij niet slechts op het verzet van de arbeidersklasse en van de middenklasse, maar veruiterlijken zich tegelijkertijd ook in de Belgische staat ingebedde spanningen tussen Vlaamse, Waalse en Brusselse burgerlijke fracties. Het is een totale miskenning van de eigen Belgische konstellatie te menen dat de Kommunautaire problemen slechts als taktische zet in een stroomversnelling zijn

terechtgekomen, om de sociaal-ekonomische problemen te verdoezelen. Integendeel snijdt de crisis dwars door het machtsblok, omdat de "kommunautaire kapitalen" geen overeenstemming bereiken over de wijze waarop de herstructurering moet worden doorgevoerd. Wat wél juist is, is dat de manier waarop de burgerij het "kommunautaire dossier" als politieke pasmunt in haar koehandel hanteert, geenszins tegemoetkomt aan de Vlaamse en Waalse eisen voor democratische, federale structuren ; dat de vraag om welk Vlaanderen of welk Wallonië gestreden wordt hoe dan ook niet ten berde wordt gebracht. Waar het om gaat, is het vinden van een nieuwe modus vivende tussen het expanderende Vlaamse (d.w.z. op Vlaamse grond gevestigde of door Vlamingen beheerde) monopoliekapitaal dat multinationalaal is vertakt, het Belgische holdingkapitaal, dat relatief erodeert door de ekonomische verzwakking van Wallonië en de slecht beheerde neo-koloniale erfenis, en tenslotte het staatsapparaat. Deze operatie, of althans de diverse methodes waarmee geprobeerd wordt de operatie te voltrekken, hebben tegelijk een aantal reacties uitgelokt, die slechts in schijn kontradictorisch zijn.

De reactie van de (oude) kleinburgerij, in het defensief gedrongen, is er, - zoals steeds - één die de oorzaken van haar ondergang zoekt in het staatsapparaat. Haar anti-etatistische ideologie, verbonden met een extreem anti-proletarische houding, speelt uiteindelijk ook het monopolie-kapitaal in de kaart, dat in haar herstructureringsplannen uiteraard de arbeidersklasse viseert ; aldus blijft de burgerij ideologisch-politiek één blok vormen, terwijl ekonomisch de greep van het monopoliekapitaal de K.M.O's op de knieën dwingt. Terwijl de anti-etatistische ideologie uiteindelijk gericht is tegen de verworvenheden van de arbeidersbeweging, verwerven omgekeerd het staatsapparaat, en meer in het bijzonder de repressieve staatsapparaten, een steeds grotere autonomie. Door de grote interne verdeeldheid binnen het machtsblok slagen bureaokratische en repressieve apparaten erin zich op te werpen als de enige instanties, die nog bij machte zijn de maatschappelijke kohesie te bevorderen. Als behoeders van het algemeen (lees : monopoliekapitalistische) belang, roepen zij op iedere uiting van democratische reflex te bestrijden als daad van incivisme, van staatsonveilige activiteiten, ja, van terrorisme. De belangengroepen, ziedaar de vijanden van 's lands instellingen. En Moskou zit er, uiteraard, overal wel ergens voor iets tussen.

Het repressieapparaat onttrekt zich aan de controle van de politieke overheid, die door de veiligheidsdiensten als te lankmoedig beschouwd wordt. Het proces waarbij de geweldsfunctie zich supra-nationaal organiseert en aldus aan geen enkel nationaal parlement nog verantwoording verschuldigd is, heeft zich reeds voltrokken voor het leger (de NATO). Eenzelfde evolutie stellen we nu vast voor de rijkswacht, die er reeds in geslaagd is de gemeentelijke polities overal in een tweederangspositie te manoeuvreren. Zo heeft de brigade Dyane zowel taken op administratief, gerechtelijk en repressief vlak, wat haar onder de bevoegdheid van 3 ministeries doet ressorteren. Door deze overlapping ontsnapt ze in praktijk aan iedere effectieve controle ; op supranationaal vlak is er de organisatie van de TREVI-groep, die zich tot taak stelt het 'terrorisme' te bestrijden en zich in te zetten voor het tot stand brengen van de zgn. 'Europese justitiële ruimte' ! TREVI is een groep die niet door politici, maar uitsluitend door de rijkswacht zelf

wordt gekontroleerd.

Het verwerven, respektievelijk opvorderen van een ruimer werkingsveld (in naam van het "algemeen belang") uit zich eveneens in het opdrijven van haar preventieve aktie. Daarbij worden personen of groeperingen gevolgd, waartegen geen klacht is neergelegd, maar waarvan verondersteld wordt dat ze potentieel rustverstoring zijn. Michel GRAINDORGE, het komité voor hulp aan gedetineerden, vakbondsmilitanten enz. zijn daarvan maar voorbeelden. Het gaat er daarbij niet om tegen de technische vooruitgang en de rationalisering van de informatika te reageren, maar wel tegen het feit dat de repressieve informatieverwerving geschiedt zonder de minste mogelijkheid van democratische controle en zonder beperkingen op het verzamelen/verspreiden van de gestokkeerde gegevens. Een komputersysteem maakt informatie niet minder politiek-ideologisch omdat ze met wetenschappelijke methodes wordt bewaard! De repressieve tolerantie uit de zestiger jaren dreigt te verglijden naar preventieve repressie, waarvoor Berufsverbote maar één woord is.

Die 'preventie' zet zich eveneens door op ideologisch vlak, in de ideologische staatsapparaten. In het vrij onderwijs worden via een beroepskode onwillige elementen terug in het gareel gedwongen, terwijl het officieel onderwijs - nochtans geen speerpunt van progressiviteit - door het konservatief-katholiek apparaat gevisieerd wordt. In de media voorziet het nieuwe omroepdekreet een zgn. 'objektiviteitsregel', die zich niet slechts tot het nieuws, maar over alle programma's met een algemeen-informatief karakter uitstrekt. Daarenboven krijgen zendgemachtigde (lees traditionele) verenigingen gevoelig meer zendtijd, en ziet ook de politieke partij met de sterkste vertegenwoordiging in de Kultuurraad haar zendtijd flink wat vergroot. Moeten we verder nog wijzen op de 'herwaarderung van het gezin en van de moeder aan de haard', de dogmatisering van de standpunten rond abortus en seksualiteit, de wijze waarop belangenstrijd met alle zonden wordt beladen en het "etisch réveil" met alle hoop wordt afgeschilderd? Parallel met de versterking van het staatsapparaat duikt de roep op naar de sterke politieke voorman, de politikus die over alle belangentegenstellingen heen nog in staat is, en door een waar plebiscitum gelegitimeerd wordt, het algemeen belang, de belangen van de natie te verdedigen. Zowel vanuit de monopolieburgerij als vanuit het staatsapparaat kan dergelijke 'Bonaparte' op steun rekenen. Hij kan tijdelijk realiseren wat zij niet vermogen, nl. het totstandbrengen van een schijn-konsensus onder alle ontevreden uit de meest verschillende klassen, een consensus die vraagt om een sterke man en een sterk beleid, nl. net datgene wat de monopolieburgerij wil voeren. Daarbij kan hij terugvallen op de bekende ideologische voorstelling van het politieke, zoals die door de burgerlijke beschouwingwijze wordt verspreid. De massa's zijn a-politiek? Welnu, ik ook, ik heb een diepe afkeer van het politieke gepoker, ik verdedig de gewone man, die onbezorgd zijn oude dag tegemoet wil zien. Het staatsbeheer is een moeilijke taak, van grote techniciteit? Inderdaad, ik ben een specialist, schrijver van ingewikkelde rapporten, hoogleraar in Leuven, ereprofessor aan tal van buitenlandse universiteiten. Topoverleg? Maar ik heb nooit iets anders gedaan. Van bij de aanvang heb ik met hart en ziel deelgenomen aan de nachtelijke vergaderingen van Egmont, Stuyvenberg, Lambermont. In een geest van Euro-

pese éénmakingsgezindheid ontmoette ik 's werelds belangrijkste topfiguren, schudde ik de hand van alle groten der aarde...

TINDEMANS heeft dat allemaal niet uitgevonden, wel goed begrepen ; het was altijd al in de burgerlijke democratische praktijk begrepen.

Blijven we tenslotte nog even stilstaan bij de zgn. wildgroei van uiterst-rechtse, para-militaire organisaties. We betwisten uiteraard niet dat zij een gevaar vormen voor de bevolking, en voor de arbeidersklasse in het bijzonder. Maar we hameren erop dat zij het rechtse tegenoffensief niet zijn, en dat het een onvergeeflijke blunder zou zijn de politieke strijd slechts daarop te richten.

Wat essentieel is, is dat ze meer speelruimte gekregen hebben én dat ze op meer stilzwijgende sympathie bij sommige bevolkingsgroepen kunnen rekenen. Die speelruimte hebben zij niet verworven, maar is hen gegeven. Hun al dan niet illegale activiteiten worden getollereerd in de mate waarin zij zich tegen de linkerzijde richten, of waarin zij het bestaande ongenoegen tegenover de sociaal-ekonomische toestand weten af te leiden naar groepen als de gastarbeiders, de werklozen, de homofielen, enz. De stilzwijgende sympathie waarop zij in bepaalde middens kunnen rekenen, is terug gekoppeld aan het a- of anti-politieke discours waarin zij hun activiteiten hullen.

7. De evenzo sluipende politisering

Tot besluit herhalen we dat één van de belangrijkste instrumenten in handen van de rechterzijde de politieke apathie is, zowel in haar feitelijke gevolgen als in de ideologische legitimatie die zij in onze laat-kapitalistische sociale formatie heeft verworven. Omgekeerd vormt de politisering van de strijd, op alle niveaus en op alle terreinen een noodzakelijke voorwaarde voor het tegenwerken van het monopoliekapitalistisch elan. Politisering die zowel het fatalisme als het voluntarisme, zowel de apathie als het extremisme moet afwijzen.

De apathie omdat zij, zoals Erich FROMM's angst voor de vrijheid, op uiteindelijk valse zekerheden berust, en ze het politieke machtsspel aan de top, waarvan de bevolking toch de gevolgen draagt, niet alleen aan anderen overlaat maar de facto legitimeert.

Het extremisme omdat het de politieke apathie vaak nog dreigt te bestendigen. Er is weinig psychologische kennis nodig om te weten dat het overbeklemtonen van de fatale verrechtsing, het konstant de bevolking overrompelen met berichten over fichering, computers, afluisterapparatuur, politieke of syndikale dossiers, enz., in plaats van een verwachte politisering wel eens een tegengesteld effect zou kunnen hebben en uitmonden in nog groter immobilisme, in totale "terugtrekking". Tal van sociologische analyses hebben aangetoond dat fatalistische, pessimistische doktrines - "the end is at hand" - steeds resulteren in ofwel totale berusting, ofwel zinloos geweld. We bestrijden de visie op de massa als altijd-al-en-noodzakelijkerwijs-apatich echter niet alleen om haar maatschappelijke gevolgen, haar self-fullfilling prophecy-karakter, maar tegelijk omdat we er de premissen van betwisten, het wetenschappelijk karakter ervan in vraag stellen. Het gekonstateerde a-politisme is immers maar één zijde van een maatschap-

pelijk proces waarin tegelijkertijd en onlosmakelijk daarmee verbonden de toenemende groei en invloed van basisinitiatieven opvalt. Zij vormen het politieke antwoord op de pogingen van de rechterzijde de democratie uit te schakelen. Zonder al van een situatie van "dubbele macht" te kunnen gewagen, tonen zij de unieke vormen waarin de klassenstrijd zich steeds opnieuw veruiterlijkt. Overigens verdedigen we hier niet het weliswaar begrijpelijke anti-partijpolitieke karakter waarin veel dergelijke initiatieven zich nog hullen.

Integendeel, we zijn van mening dat de verbinding van de strijd aan de basis met o.a. de parlementaire strijd (cfr. kernraketten, huur, e.d.) een absolute vereiste is voor het versterken van een progressief alternatief. Het bekendmaken en verspreiden van informatie over die basisinitiatieven, die overigens ook binnen bepaalde partijen groeien, lijkt ons een evenzo belangrijke correctie op de berichtgeving waarin de sterke staat reeds als kwasi-gerealiseerde werkelijkheid wordt voorgesteld. Of, hoe het feitelijke en het normatieve altijd weer verbonden worden met een ideologisch discours dat politieke implicaties heeft.

Ruddy DOOM
Koen RAES